

Eikelunden sett fra Abildsø gård. Plogveien i forkant.

RØDLISTEDE BILLER FUNNET I EIKELUNDEN!

Eikelunden hører inn under Østensjøområdet miljøpark. Da miljøparken ble vedtatt i 2002 var det et stort behov for å få sammenstilt eksisterende kunnskap over områdets natur- og kulturkvaliteter. Rapporten, endelig ferdigstilt i 2007, ble utarbeidet av NINA ved Tor Erik Brandrud på oppdrag fra Friluftsetaten i Oslo kommune. Eikelunden ble beskrevet med utviklingstrekk, trusler, skjøtselsbehov og verdier. Rapporten ga uttrykk for at det i denne skogen var enkelte svært grove eiker som kan huse rødlistede sopp- og insektarter. Dette ble imidlertid ikke nærmere undersøkt. Østensjøvannets Venner tok i 2014 initiativ til å gjennomføre en insektundersøkelse for å dokumentere artsrikdommen.

TEKST TONE BIRKEMOE – FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE

Eikelunden

Eikelunden befinner seg på en liten kolle som avgrenses av bebyggelsen i Treskeveien mot nord og vest, bebyggelsen i Skigardveien mot øst og bebyggelsen i Plogveien mot sør (bildet over). Store høyspentmaster rager høyt opp over eikekronene. En gruset gangsti anlagt midt på 1990-tallet brukes flittig av turgåere gjennom området.

Området har et rikt jordsmonn, med fine vekslinger mellom grunnfjellsberg og rike marine avsetninger av leire og silt. Og vegetasjonen er, som navnet sier, preget av eik. Trolig har området tidligere vært brukt som beite og slåttemark.

I denne lille, grønne oasen er det også registrert fire sikre gravhauger fra jernalderen. Hver av haugene har en diameter på 5-9 meter og er om lag 1 meter høye. To av dem har en grop i toppen, muligens etter plyndring.

En gammel eik er ikke bare et tre

Eiketrær kan bli veldig gamle, sannsynligvis bortimot 1000 år. Men å bestemme alder på slike gamle trær er ikke lett. Svovelkjuke

og oksetungesopp er spesialister på eikeved og «spiser opp» indre deler av treet om de kommer til. Sammen med blant annet vedspisende biller lager de spennende hulrom i grener og stamme. Og når treet først er hult, er det umulig å telle årringene.

Med grov bark, hulrom, døde greiner og stammedeler øker antall levesteder som kan utnyttes av andre arter. Spesielt er det mange sopp, lav og insekter som dukker opp. Noen arter er spesialister på hulrom, andre foretrekker greiner eller bark. Atter andre er avhengig av ved i et spesielt stadium av nedbrytning. En gammel, hul eik kan sammenlignes med en boligblokk der flere hundre beboere har fått hver sin favorittleilighet, alle litt forskjellige.

Hule eiker er en egen Utvalgt Naturtype

Hule eiker ble 13. mai 2011 vedtatt som en Utvalgt Naturtype under den nye naturmangfoldloven. Totalt finnes det fem ulike slike utvalgte naturtyper som alle er levested for sjeldne arter og som i seg selv er på tilbakegang i Norge. De eikene som omfattes av forskriften «utvalgt naturtype hule eiker» er middels store eiker (mer enn 95 cm i omkrets i brysthøyde) med synlig hulrom, og ALLE store eiker med en omkrets på mer enn to meter,

Fellene ble hengte så høyt opp som mulig. Vi brukte stige til å feste felle-tauet utenfor rekkevidde til folk som kom forbi. Dette treet står på oversiden av stien ved siden av en jernaldergrav.

uavhengig av hulrom. Forskriften gjelder ikke i produktiv skog. De store eikene er ofte hule selv om vi ikke ser det, og har også grov bark og mange døde greiner. Selv om eika i dag har en liten utbredelse i Norge, er eik det treslaget som har flest arter knyttet til seg, faktisk er det så mange som 1500 insekt-, sopp- og lavarter som kan nyttiggjøre seg av eik.

Soleksponerte eiker gir større mangfold

I Norge antar vi at det finnes et sted mellom 40-80 000 hule eiker. I Eikelunden på Manglerud finner vi noen av dem. Flere av trærne har en bred, vid krone, noe som tyder på at de har vokst opp i et mer åpent område enn det vi ser i dag. Eiketrær gir god skygge, og sannsynligvis har beitedyr tidligere holdt annen vegetasjon nede.

Eiker som får stå åpent er mer attraktive for andre insektarter. Dette gjelder både arter som har en spesiell forkjærlighet for eik, og de mer krevende, rødlistede artene. Fylkesmannen bevilger derfor penger til fristilling av eiketrær, dvs. tynning av andre trær som vokser opp og skygger for eikene. Håpet er at dette tiltaket vil bevare de artene som allerede måtte være her, og kanskje skape et miljø som gjør det lettere for nye arter å kunne etablere seg.

Ved tømning må fellene heises ned og innholdet tømmes ut. Den grønne væsken er propylenglycol, det vil si frostvæske som brukes i biler. Den bevarer insektene så de ikke råtner mellom hver tømning.

Totalt 45 billearter

Sommeren 2014 ble det hengt opp fire insektfeller fordelt på tre trær i Eikelunden. Målet var å finne ut hvilke biller knyttet til død ved som finnes her. Fellene hang ute fra begynnelsen av mai til slutten av august og ble tømt hver annen uke. Totalt fant vi 45 billearter, hvorav 23 er kjent for å leve i død ved av eik. To av billene er spesielt nært knyttet til død eikeved. Borebilla *Dorcatoma chrysomelina* lever av soppangrepet ved inni hule eiker og ble fanget i den største eika som ligger nedenfor stien i skogen mot Plogveien. Dette treet er ikke synlig hult, men kronen er høy og sannsynligvis er deler av treet angrepet av sopp og kan tilby det ønskede levestedet for denne billearten. Alternativt bor den i et annet tre, men har tatt seg en flyetur til dette treet. Arten er ikke tidligere funnet ved Østensjøvannet. Den andre arten som liker seg spesielt godt i eik er løpebilla *Dromius quadrimaculatus*. Den sniker seg rundt på stamme og greiner nattetid på jakt etter småkryp. Den er tidligere funnet ved nordenden av Østensjøvannet og i slåtteenga Sjøli mot Manglerud.

Nær truet

To av de registrerte artene er listet som nær truet (NT) på den norske rødlista fra 2010. En av dem, *Trichoceble memnoni*, er en rovbille i familien børstebiller og blant annet knyttet til døde eikegreiner på levende trær. Den ble da også funnet i den øverste fella i det største treet. Denne billen er tidligere bare funnet på Hovedøya, Bygdøy og Skøyen i Oslo-regionen, i tillegg til i Drangedal og ved Farris-vannet i Vestfold (artsdatabanken, artskart).

Den andre rødlistede arten, løvråtevedbilla (*Microrhagus lepidus*), lever i råteangrepet ved av en rekke treslag og er ikke spesielt knyttet til eik. Den er tidligere funnet i Almedalen og ved Abildsø gård som også hører inn under Østensjøområdet miljøpark, noe som

Den høyesthengende fella i det store treet i skogen. Her fanget vi blant annet den rødlistede billen *Trichoceble memnoni* som er knyttet til døde eikegreiner.

tyder på at arten har en levedyktig bestand i området. I denne undersøkelsen ble løvråtevedbilla registrert i det største treet som vi hadde felle på i Eikelunden.

Betydelige biologiske verdier

Forekomsten av to rødlistede (NT) og 23 eiketilknyttede billearter i Eikelunden, til tross for at vi kun hadde fire feller fordelt på tre trær i én sommer, tilsier at det er betydelige biologiske verdier i dette lille området og at vi bør ta vare på denne lokaliteten. Det er gledelig at Østensjøvannets Venner og Skolegård på Abildsø gård har brukt flere sesonger på å fristille de store eikene. Dette vil gi økte muligheter for de artene som allerede har disse trærne som sitt leveområde. Kanskje vil det også dukke opp noen nye?

En oversikt over fangsten i de tre eiketrærne finnes på nettsidene til Østensjøvannets Venner.

Takk

Takk til Sindre Ligaard for bestemmelse av billene og til Anne Sverdrup-Thygeson for gode råd og gjennomlesning av denne artikkelen.

REFERANSER

- Direktoratet for naturforvaltning (2012). Handlingsplan for utvalgt naturtype hule eiker – DN-rapport 1-2012.
- Gough, L. A., T. Birkemoe og A. Sverdrup-Thygeson (2014). "Reactive forest management can also be proactive for wood-living beetles in hollow oak trees." Biological Conservation 180, 75-83.
- Hansen, L.O. og Falck, M. (2000). Insekter ved Østensjøvannet. Rapport for Oslo kommune. 66 sider.
- Kålås, J. A., Å. Viken, S. Henriksen og S. Skjelseth, Editorer. (2010). Norsk rødliste for arter 2010, Artsdatabanken, Norge.
- Lindroth, C.H. (1986) The Carabidae (Coleoptera) of Fennoscandia and Denmark. Fauna Ent. Scand. 15. 432.
- Oslo kommune. Forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark. Del 1 Statusrapport natur og kvaliteter. Oslo 2007.
- Sverdrup-Thygeson, A., H. Bratli, T. E. Brandrud, A. Endrestøl, M. Evju, O. Hanssen, O. Stabbetorp og F. Ødegaard (2011). Hule eiker – et hotspot-habitat. Sluttrapport under ARKO-prosjektets periode II. -NINA Rapport 710.
- Sverdrup-Thygeson, A., H. Bratli, T. E. Brandrud and F. Ødegaard (2010). Faglig grunnlag for handlingsplan for hule eiker. – NINA Rapport 631.